

Leonardo Badea (BNR): Despre nevoia de a menține eforturile pentru susținerea dinamicii pozitive a productivității muncii

Numeroasele provocări și crize cu care se confruntă economiile lumii în ultimii ani necesită un efort susținut de consolidare, de creștere a robusteții lor și de adaptare la noile condiții.

Creșterea competitivității este o componentă vitală a dezvoltării economice pe baze sustenabile pentru că susține exporturile și eficiența mecanismelor de piață interne, contribuie la stabilitatea prețurilor, îmbunătățește rezultatele financiare ale firmelor sporindu-le capacitatea de finanțare internă și de accesare a finanțării externe, iar pe termen lung, este o componentă în panelul larg de factori ce facilitează creșterea veniturilor și a puterii de cumpărare a angajaților, susținând consumul acestora. În fapt, o creștere a productivității duce și la o creștere a competitivității economiei respective, cu impact important asupra echilibrelor macroeconomice.

Astfel se încheie un cerc virtuos la nivelul întregii economii și la nivelul societății, deoarece creșterea economică antrenată de sporirea eficienței generează resurse suplimentare, atât pentru sectorul privat, cât și pentru cel public. Acestea pot fi direcționate spre cercetare, educație, sănătate, cultură, siguranță publică, cu efect de creștere în continuare a nivelului capitalului tehnologic și a bunăstării salariaților, generând noi premise pentru sporirea în continuare a competitivității.

Productivitatea muncii este unul dintre determinanții importanți ai competitivității (alături de nivelul tehnologic, costul finanțării etc), acționând în principal asupra costurilor de producție, ceea ce permite companiilor să consolideze sau să câștige cotă de piață având produse mai ieftine la un nivel comparabil de calitate în raport cu concurența.

La nivel global și european se menține preocuparea pentru creșterea în continuare a productivității, inclusiv în țările avansate din punct de vedere economic și cu atât mai mult în economii aflate în dezvoltare, așa cum este și situația României, care, din această perspectivă, se plasează încă sub media UE, așa cum vom observa din datele prezentate în continuare. Totodată, stimularea productivității și dezvoltarea capitalului uman se numără printre obiectivele menționate de OECD în cadrul procesului de aderare a României la această organizație.

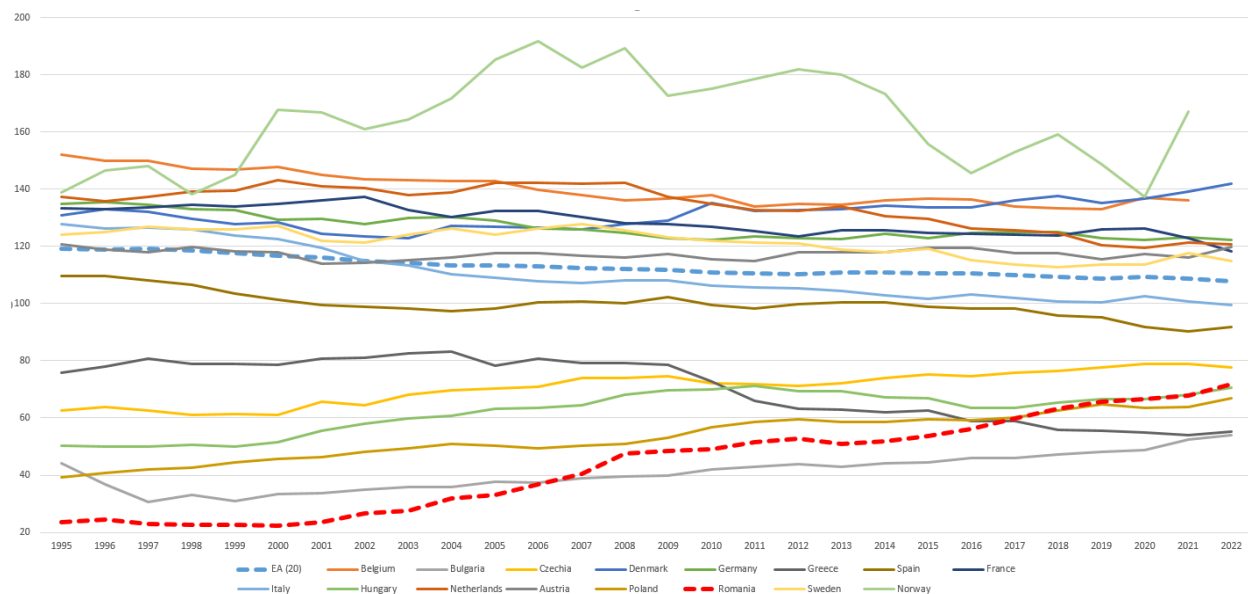
Pentru a declanșa și întreține o dinamică favorabilă a productivității muncii este necesar să vedem mai întâi de la ce nivel plecăm, ce eventuale bariere sunt de înlăturat și prin ce măsuri se poate întreține acest proces de acumulări graduale și consecvente pe parcursul unor orizonturi lungi de timp.

Datele Eurostat prelucrate și ilustrate în Figura 1 de mai jos arată că România avea în anul 1995 cel mai redus nivel al productivității orare în termeni nominali exprimate ca procent din media la nivelul Uniunii Europene, respectiv 23,7 la sută. Pe parcursul următorilor 6 ani, până în 2001, nivelul productivității orare în România raportate la media UE a înregistrat chiar o ușoară scădere, ajungând la circa 23,6 la sută.

Începând însă cu anul 2002 este vizibilă în date și pe graficul de mai jos o îmbunătățire în termeni relativi a productivității, probabil inclusiv ca efect al transformărilor economice susținute prin programele din perioada de pre-aderare la Uniunea Europeană (PHARE, ISPA etc). Acestea, împreună cu consolidarea bazelor mecanismelor de piață, deschiderea economiei către investițiile străine, importul de tehnologie și numeroși alți factori au contribuit la declanșarea unui trend ascendent accelerat al productivității, care a continuat timp de două decenii. Astfel, în următorii 6 ani, productivitatea orară în România raportată la media blocului european s-a dublat, atingând 47,6 la sută în anul 2008 (la un an de la aderarea oficială la Uniunea Europeană). Totodată, pe un orizont de 20 de ani, productivitatea muncii raportată la media UE a crescut de 3 ori, situându-se la 71,7 la sută în anul 2022.

Tot în Figura 1 observăm că în 1995 și chiar până în 2001, decalajul în ceea ce privește nivelul productivității orare raportate la media UE dintre România pe de o parte și Bulgaria, Cehia, Ungaria și Polonia, pe de altă parte, era foarte mare. Din 2001, ritmul accelerat și consecvent al creșterii productivității înregistrat în România, coroborat și cu unele evoluții nefavorabile din anumite perioade consemnate de unii dintre vecinii noștri, a făcut ca în 2017 acest decalaj să fi fost deja recuperat în cea mai mare parte, iar performanța relativă mai bună a României a continuat și ulterior acestui an. Astfel, în 2022, nivelul de productivitate din România era superior celui din Bulgaria și Polonia, dar și față de Grecia, Croația, Letonia sau Portugalia, fiind totodată apropiat de cel al Ungariei, Lituaniei, Estoniei și Slovaciei.

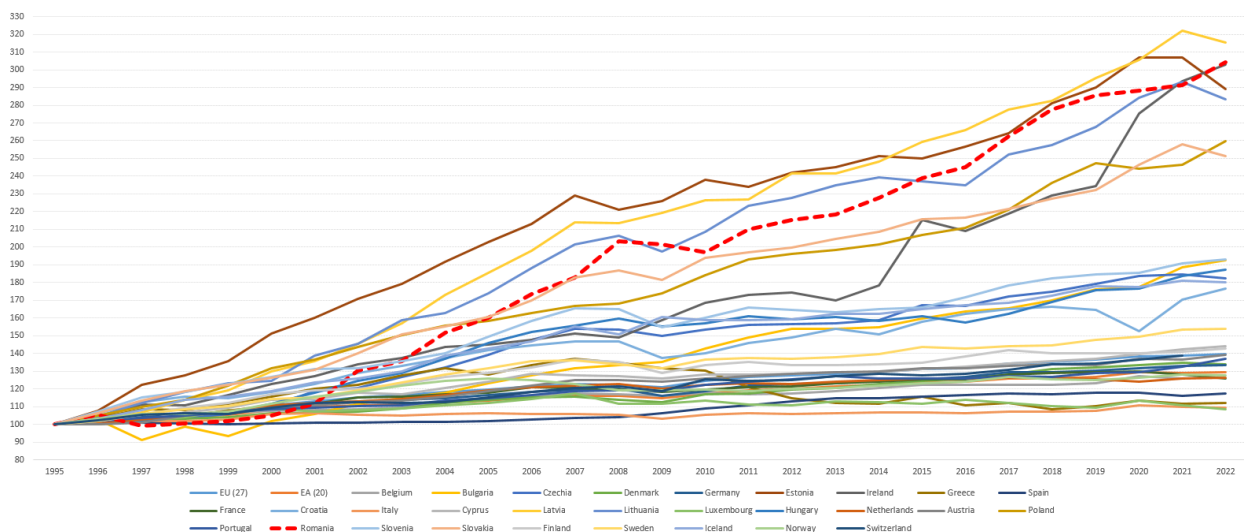
Figura 1. Productivitatea orară în termeni nominali exprimată ca procent din media UE-27 (la paritatea puterii de cumpărare, perioada 1995 - 2022)

Sursa: Eurostat

Dinamica favorabilă a productivității muncii în România este evidențiată și de Figura 2 de mai jos, în care se observă că pe ansamblul celor 27 de ani pentru care Eurostat publică aceste informații, creșterea productivității medii orare în termeni reali în România a fost a doua cea mai rapidă din UE după cea a Letoniei, semnificativ mai mare decât a Poloniei și la distanță considerabilă de cele consemnate de Cehia, Ungaria sau Bulgaria.

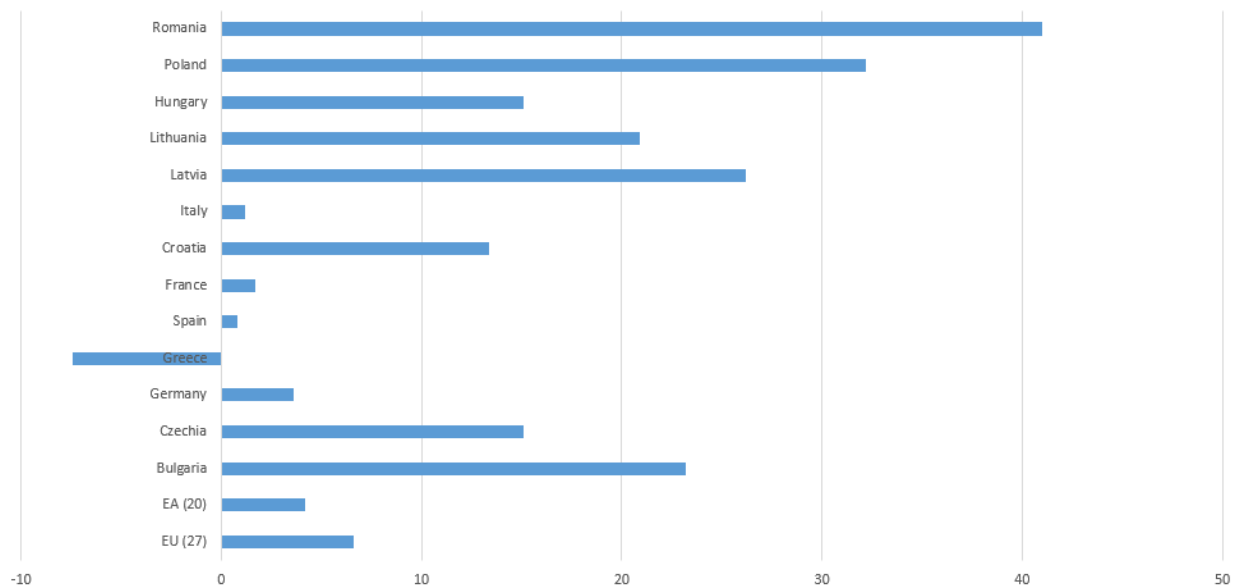
Figura 2. Dinamica productivității orare în termeni reali (1995 = 100)

Sursa: Eurostat, calcule proprii

Observațiile de mai sus sunt confirmate și prin coroborare cu un alt indicator relevant pentru acest domeniu, respectiv productivitatea medie pe angajat, care a crescut în termeni reali în România cu circa 41 de procente pe parcursul ultimilor 10 ani (din 2012 până la finele anului trecut), cel mai rapid ritm dintre toate statele membre ale blocului economic european, cu excepția Irlandei. Un trend accelerat de creștere dar de o amploare mai redusă se observă și în Polonia (32,2 la sută), în vreme în Ungaria și Cehia creșterile au fost de 15,1 la sută.

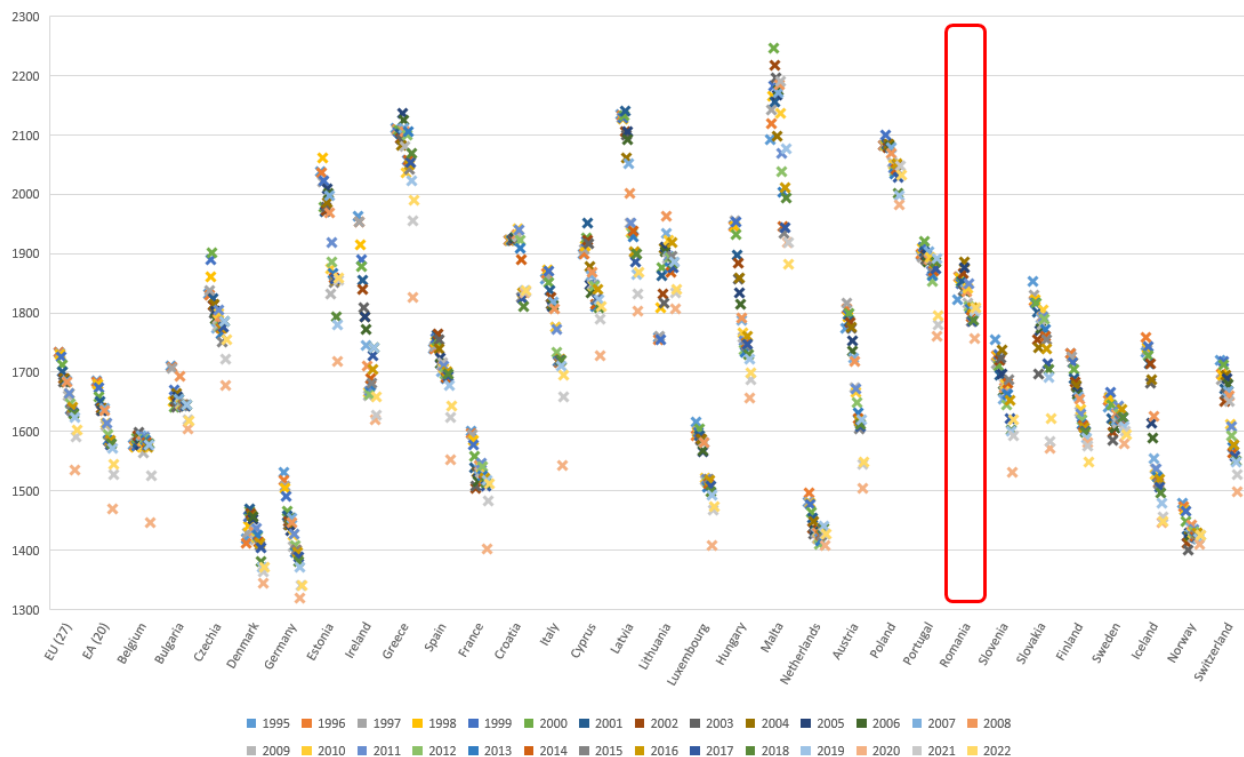
Figura 3. Variația productivității medii pe angajat, în termeni reali, în ultimii zece ani (2022 vs 2012)

Sursa: Eurostat

În acest context, este interesant de observat că numărul mediu de ore lucrate în decurs de un an de către un salariat (1808,2 ore în anul 2022) nu a fluctuat foarte mult pe parcursul ultimilor 27 de ani și s-a menținut undeva la mijloc în plaja de valori consemnate pentru celelalte state din UE, având de exemplu ca reper nivelurile înregistrate anul trecut în cazul Poloniei (2032,9 ore) sau al Greciei (1989,9 ore), pe de o parte și, respectiv, al Cehiei (1754,1 ore), Ungariei (1699,5 ore) sau Bulgariei (1618,7 ore), pe de altă parte.

Figura 4. Numărul mediu de ore lucrate pe an de un salariat (1995 – 2022)

Sursa: Eurostat

Evoluțiile favorabile prezentate mai sus sunt remarcabile prin dinamica lor, chiar dacă se raportează la un nivel de bază inițial foarte redus. De fapt, este o performanță notabilă însuși faptul că pornind de la cel mai redus nivel din UE și de la un decalaj mare în raport cu economiile din regiune, productivitatea muncii în România este în prezent la circa 71% din media UE și se situează pe același palier sau chiar pe un palier superior în raport cu multe dintre țările din vecinătate cu care ne comparăm frecvent.

Personal, cred că această performanță este în cea mai mare parte meritul eforturilor sectorului privat în ansamblul său, precum și al programelor și politicilor de convergență legislativă, instituțională și economică dezvoltate în România în procesul de pre-aderare și ulterior dobândirii statului de stat membru al Uniunii Europene. Investițiile străine care au fost atrase de îmbunătățirea graduală a condițiilor de afaceri pe parcursul ultimilor 20 de ani au jucat de asemenea un rol important.

O analiză ulterioară detaliată a structurii pentru a învăța cât mai mult din acest succes și a-l perpetua în viitor, cred că și-ar dovedi cu prisosință utilitatea în cadrul strategiilor de țară care ținesc creșterea economică. Până să avem aceste date care să ne permită concluzii mai detaliate, cred că este benefic să încercăm să trecem în revistă la nivel principial diverse modalități de creștere a productivității, vizând deopotrivă acțiuni la nivel instituțional, dar și la nivelul economiei private.

Se pot identifica mai multe acțiuni pe care guvernele le pot întreprinde pentru a crește productivitatea:

1. Investiții în educație și în dezvoltarea forței de muncă: sunt necesare în permanență programe de educație și de formare profesională care să ajute lucrătorii să dobândească noi competențe și să fie la curent cu tehnologiile în schimbare, pentru că realitățile economice și de la locurile de muncă sunt într-o continuă dinamică, iar fără un efort continuu de formare profesională și de adaptare a curriculelor acestor programe la tendințele cele mai recente, forța de muncă își pierde din productivitate și adaptabilitate.
2. Promovarea inovării și a antreprenoriatului: cred că epoca stimulentei fiscale este pe cale să apună pentru că există, pe bună dreptate, presiuni în creștere pentru o abordare echitabilă și un „*level playing field*” în cadrul ecosistemului economic. Așadar, stimularea domeniilor cheie nu mai trebuie să fie centrată pe facilități fiscale acordate companiilor sau angajaților, ci pe contribuția statului la dezvoltarea infrastructurii (transporturi, telecomunicații, sistemele energetice, rețele de apă și canalizare) pe care companiile o folosesc, pe finanțarea cercetării științifice de bază în domeniile prioritare, pe crearea și susținerea funcționării incubatoarelor și acceleratoarelor de afaceri, sprijinirea accesului la finanțare, întărirea aplicării legilor privind protecția proprietății private și a proprietății intelectuale etc. Statele pot crea oportunități pentru ca întreprinderile, agențiile guvernamentale și instituțiile academice să colaboreze la proiecte de cercetare și dezvoltare care pot duce la inovații și la creșterea productivității. Prin toate acestea se ajunge la o înzestrare cu capital tehnologic de nivel superior, precum și la condiții mai bune de muncă, stimulând productivitatea.
3. Actualizarea și simplificarea reglementărilor: este importantă consolidarea raportărilor efectuate de companii pentru eliminarea raportărilor redundante și împovărătoare, împreună cu simplificarea prevederilor legislative care pot fi neclare sau contradictorii, ceea ce generează pentru companii costuri cu asistența juridică, dar și cu pierderile în urma proceselor. Reglementări care să sprijine o piață a muncii mai dinamică, dar echitabilă și inclusivă, coroborate cu o mai mare predictibilitate și suplețe fiscală au un rol important în asigurarea de către companii a unei forțe de muncă adaptate nevoilor și pe care să o poată fideliza. Oferirea de către companii salariaților a unor pachete complexe de beneficii care să includă asigurări și pensii private, abonamente de sănătate, bonuri de masă sau alte beneficii cerute pe piața muncii nu trebuie să reprezinte o povară excesivă din punct de vedere legal, administrativ și fiscal. Cei mai mulți antreprenori insistă pe simplificarea cadrului fiscal și creșterea predictibilității, nu atât pe acordarea de facilități. Digitalizarea cât mai amplă a tuturor proceselor administrative (de la obținerea de avize și până la stabilirea și plata impozitelor) este de asemenea foarte importantă.

Din perspectiva sectorului privat, consider că libera inițiativă antreprenorială este în măsură să stimuleze în permanență identificarea, testarea și adoptarea de soluții pentru creșterea productivității muncii. Câteva direcții importante au fost evidențiate de practica de până acum:

1. Tehnologia continuă să avanseze rapid, iar întreprinderile care țin pasul cu cele mai recente evoluții au mai multe șanse de a fi productive. De aceea, este importantă adoptarea automatizării, utilizarea serviciilor *cloud* sau implementarea inteligenței artificiale. Totodată, trebuie fructificate instrumentele informatice moderne de

management și de decizie bazate pe analiza volumelor mari de date disponibile din surse publice sau profesionale, precum și de colectare și interpretare în timp real a datelor privind procesele tehnologice de producție pentru a identifica ariile în care acestea pot fi optimizate. Acest lucru poate implica urmărirea indicatorilor cheie de performanță, a feedback-ului clienților sau a altor seturi de date relevante.

2. Revizuirea, simplificarea și optimizarea proceselor existente poate ajuta la identificarea ineficiențelor și la eficientizarea fluxurilor de lucru, având ca instrumente automatizarea sarcinilor, reducerea procedurilor administrative sau consolidarea etapelor unui proces.
3. Investițiile în formarea angajaților sunt necesare pentru completarea pregătirii de bază pe care aceștia au dobândit-o prin programele publice, iar preocuparea pentru bunăstarea angajaților are impact pozitiv asupra productivității. Angajatorii pot investi în programe de *wellness*, aranjamente de lucru flexibile sau alte inițiative menționate anterior, atât timp cât din perspectivă fiscală și de reglementare acestea nu generează complicații suplimentare pentru companii.
4. Rolul managementului și al unei organizări și comunicări eficiente între structurile companiei este crucial. Stabilirea unor obiective și așteptări clare și cuantificabile poate ajuta angajații să rămână concentrați și motivați, crescându-le productivitatea. Acest lucru poate implica stabilirea de obiective pentru angajații individuali sau pentru echipe și revizuirea periodică a progreselor înregistrate. Totodată, încurajarea colaborării și a muncii în echipă poate ajuta la stimularea ideilor noi și a inovației.

Productivitatea muncii rămâne un factor critic în stimularea creșterii economice și a competitivității în condițiile crizelor suprapuse și ale schimbărilor structurale pe care acestea le generează. Datele Eurostat arată că România s-a bucurat în ultimii 20 de ani de o dinamică remarcabilă a productivității muncii în termeni comparabili la nivel european și de o convergență consistentă către valorile medii ale acestei comunități economice din care face parte. Pe măsură ce continuăm să navigăm printre provocările actuale, este important să încercăm în permanență să identificăm soluții pentru a menține acest trend și pentru a progresa în continuare.

Această scurtă analiză ne arată că în ciuda dinamicii de creștere susținută, am reușit să ajungem la niveluri comparabile sau superioare doar în raport cu țările din regiune. Deși a crescut semnificativ, în România productivitatea se menține sub media Uniunii Europene și sub media OCDE. Acest decalaj arată că sunt încă multe lucruri pe care trebuie să le îmbunătățim pentru a avea o economie mai robustă, care să susțină un nivel superior de calitate a vieții și să continue convergența către media europeană. Provocarea de a îmbunătăți acest proces în continuare este importantă cu atât mai mult cu cât este firesc ca pe măsură ce creșterea de productivitate avansează, ritmul acesteia să se diminueze în raport cu perioada anterioară (de o manieră similară celei în care acționează legea randamentelor marginale descrescătoare). Din această perspectivă, constituirea Consiliului Național pentru Productivitate poate reprezenta un sprijin semnificativ în eforturile noastre conjugate pentru îmbunătățirea în continuare a productivității.